

22. 9. 2016

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu

Zákon č. 89/2012, občanský zákoník (dále jen „o. z.“ či „občanský zákoník“) zavedl do českého právního řádu nová ustanovení obsahující úpravu práva na náhradu nemajetkové újmy pro tzv. sekundární oběti (sekundárně poškozené osoby). Jedná se o ustanovení §§ 2959 a 2971 občanského zákoníku, které přinesly zásadní změny v posuzování náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby, vzniklé v důsledku usmrcení nebo zvláště závažného ublížení na zdraví osoby primárně poškozené.

TOMAN, DEVÁTÝ & PARTNEŘI
ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

V ust. § 2959 o. z. je založena povinnost škůdce odčinit duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké, které této osobě vznikly v důsledku usmrcení nebo zvláště závažného ublížení na zdraví[1] primárně poškozeného (tedy osoby, které byla tato újma na zdraví či životě přímo způsobena). Podle ust. § 2959 o. z. je tak škůdce povinen nahradit nemajetkovou újmu formou peněžité náhrady plně vyvažující utrpení blízké osoby. Pakliže není možné výši takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti. Vedle tohoto ustanovení je nutno u problematiky náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby zmínit též tzv. malou generální klauzuli obsaženou v ust. § 2971 o. z., podle níž je nahrazována nemajetková újma každému, kdo jinou újmu způsobenou protiprávním činem[2] důvodně pocituje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

V České republice byla do konce roku 2013 problematika náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozených osob řešena nepříliš ideálním způsobem, a to poskytováním jednorázových, zákonem pevně stanovených, částek pro jednotlivé pozůstalé,[3] přičemž úprava se týkala pouze poskytování náhrady nemajetkové újmy vzniklé v důsledku usmrcení, nikoli i zvláště závažného ublížení na zdraví. Tento přístup však naprosto nerefletoval povahu vztahů mezi pozůstalým a usmrceným, ani rozsah psychické újmy, kterou úmrtí osoby pozůstalému skutečně způsobilo.

Důležitým vzorem nové české právní úpravy v oblasti náhrady újmy byla úprava německá. V německy mluvící právní oblasti[4] jsou pro účely náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby rozlišovány v zásadě dva typy imateriálních újem odstupňované s ohledem na to, zda se psychické útrapy sekundárně poškozeného rozvinou v újmu na zdraví, či nikoli.

Prvním druhem je **újma způsobená šokem** (*Schockschaden*), o níž se hovoří v případě, že újma způsobená primárně poškozenému působí na sekundárně poškozeného v takové míře, že v jejím důsledku dojde k poškození zdraví sekundárně poškozeného, které si vyžádá lékařské ošetření. Působení na psychiku poškozeného tedy musí být provázeno tělesnými příznaky klinického významu, které vyžadují lékařskou péči (ošetření), která může napomoci k odstranění příznaků choroby nebo

zabránit tomu, aby došlo k trvalému poškození zdraví.[5] Újma způsobená šokem v tomto smyslu může být tedy dána např. v případě vzniku úzkostné poruchy, která nemůže být překonána samostatně a lze očekávat opakující se záchvaty i v budoucnu.

Druhým případem je **újma spočívající v zármutku** (*Trauerschaden*). V tomto případě psychická újma nedosahuje takové úrovně (psychického) narušení, které by vedlo k rozvoji psychické nemoci a v průběhu času nedochází k žádným, popř. pouze nepatrným, fyzickým symptomům. Psychická újma nedosahuje rozsahu poškození zdraví a objevující se poruchy odeznívají bez nutnosti lékařského zásahu. Je jasné, že posouzení takovéto imateriální újmy je pro soudce velmi složité, vzhledem k tomu, že zde není dáno žádné objektivní hledisko v podobě újmy na zdraví. V některých zemích (např. Německu) ani není újma spočívající v zármutku přiznávána.[6]

Na evropské úrovni lze zmínit, že obecné pravidlo pro přiznání újmy osobám blízkým je možno nalézt též v čl. 10:301 odst. 1, věta třetí Principů evropského deliktního práva (PETL): „*Nemajetková újma může být také předmětem kompenzace pro osoby mající blízký vztah k oběti, která utrpěla smrtelnou nebo velmi závažnou nikoli smrtelnou újmu.*“

Aktuální rozhodovací praxe v oblasti náhrady nemajetkové sekundární újmy v České republice

Zákonodárce v občanském zákoníku nestanovil kritéria posuzování duševních útrap a posouzení nechal na volné úvaze soudu. Poměrně dlouhou dobu panovala v českých právních kruzích nejistota ohledně posuzování výše náhrady této újmy. Nejvyšší soud sice ve své Metodice k náhradě nemajetkové újmy na zdraví doporučil postup pro stanovení náhrady újmy na zdraví v podobě bolesti a ztížení společenského uplatnění, nicméně tato metodika se vztahuje pouze na náhradu újmy dle § 2958 občanského zákoníku, nikoli na újmu sekundární dle § 2959 o. z.

Vodítkem pro posuzování případů náhrady sekundární újmy se tak v první řadě stal **nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14**, v němž Ústavní soud uvedl **základní kritéria pro posuzování výše náhrady sekundární újmy**, a to jak na straně poškozeného, tak na straně škůdce.

Okolnostmi, jež mají být posuzovány na straně poškozeného, jsou dle uvedeného nálezu zejména:

- „a) intenzita vztahu žalobce se zemřelým,**
- b) věk zemřelého a pozůstalých,**
- c) otázka hmotné závislosti pozůstalého na usmrcené osobě,**
- d) případné poskytnutí jiné satisfakce.**

*Pro výši náhrady je kvalita vzájemného vztahu klíčová. Psychická bolest ze ztráty velmi blízkého člověka je často vnímána jako nesnesitelná, fyzická, omezující ostatní aktivity pozůstalého, mnohdy přerůstající až do duševního onemocnění. Při **zohlednění věku zemřelého** se odlišuje, nakolik je prožívána ztráta novorozence jeho rodiči, ztráta rodiče jeho dětmi nebo ztráta osoby důchodového věku jeho vnoučaty. Důležitou roli hraje i pocit zodpovědnosti rodiče za své děti. Ztráta osoby, na níž je **pozůstalý existenčně závislý**, se negativně projeví i ve sféře osobnostního prožívání. **Jiná forma satisfakce** než peněžítá (např. omluva odpovědné osoby) sice nemůže být sama o sobě dostačující, její poskytnutí a následné posouzení jejího významu však může promluvit do snížení peněžitého zadostiučinění.“[7]*

Lze tedy říci, že při posuzování okolností na straně poškozeného je vždy nutné zkoumat vzájemný

vztah mezi primárně a sekundárně poškozeným, zjišťovat, jaká je intenzita citového pouta mezi nimi, přičemž pomocnými hledisky mohou být také stupeň příbuzenství, věk oběti a osoby blízké nebo ekonomická závislost. Například ztráta rodiče bude vnímána jako újma v každém věku, ovšem jinak bude tato ztráta vnímána dítětem ve školním věku, jinak dospělým potomkem. Určitým hlediskem je i přítomnost při samotné události – je-li osoba přímo svědkem incidentu, je možno negativní zážitek považovat za ještě hlubší a odůvodňující tak vyšší zadostiučinění (např. je-li sekundární obětí svědkem nehody).[8]

Okolnosti na straně škůdce (původce zásahu), jež je nutno zohlednit, jsou:

- a) postoj žalovaného (lítost, náhrada škody, omluva aj.),**
- b) dopad události do duševní sféry původce - fyzické osoby,**
- c) jeho majetkové poměry a**
- d) míra zavinění, ev. míra spoluzavinění usmrčené osoby.**[9]

Jak podotýká Ústavní soud, je nutné mít na zřeteli, že jednání a postoj škůdce může zcela zásadním způsobem ovlivnit vnímání celé situace a způsobené újmy pozůstalými: „*vstřícné chování, omluva či projevená lítost škůdce může zmírnit dopady nemajetkové újmy, naopak jeho lhostejnost, arogance či vyjádřená bezcitnost ji může ještě prohloubit.*“[10] Ústavní soud také zdůrazňuje potřebu přihlížet též k majetkovým poměrům škůdce tak, aby bylo možno přiznané nároky reálně vůbec uspokojit.

Vedle výše uvedených kritérií upozornil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 2844/14 na potřebu využití **principu proporcionality** při určování výše náhrady nemajetkové újmy v penězích, a to zejména v tom směru, že obecné soudy mají při rozhodování zohledňovat částky přiznané v jiných srovnatelných řízeních.

Dalším zásadním rozhodnutím v oblasti náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozených osob je **rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015**, který v části týkající se náhrady nemajetkové újmy vyšel z výše uvedeného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2844/14, resp. kritérií Ústavním soudem zde nastíněných, která následně dále rozvedl. Nejvyšší soud v dané věci uzavřel, že „*při rozhodování o nároku poškozeného na náhradu nemajetkové újmy v penězích, uplatněném v rámci trestního řízení, je třeba vycházet ze všech specifík daného případu, jimž je třeba podřadit příslušná kritéria na straně poškozeného i pachatele, která mají vliv na vnímání duševních útrap a dopadu protiprávního jednání do sféry obou takových subjektů. Duševní útrapy spojené s prožíváním usmrcením blízké osoby je pro účely stanovení výše náhrady třeba posuzovat primárně z pohledu obvyklého (průměrného) člověka a její případné snížení či naopak zvýšení lze odvinout pouze od okolností, jež jsou v rámci trestního řízení řádně doloženy a prokázány poškozeným.*“

Zásadním se jeví být také určité doporučení Nejvyššího soudu ČR ohledně omezení výše přiznávaných nároků, v rozsudku sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 obsažené: „*Dovolacímu soudu se proto jeví jako ospravedlnitelné, aby se stanovení výše náhrady odvíjelo v základním rozpětí mezi 240 tis. Kč až 500 tis. Kč, a to pro skupinu citově nejbližších osob, jakými jsou rodiče, děti a manželé. Nutno zdůraznit, že takto stanovený rozsah kompenzace odpovídá typovým (neutrálním) případům, tedy takovým, kde nejsou naplněny pro konkrétní situaci zpřísňující či naopak zmírňující kritéria (jak bylo uvedeno výše např. v podobě rozdílné formy zavinění škůdce, věku pozůstalého, zvýšené intenzity jeho vztahu k zemřelé osobě, apod.). V případě dalších (méně intenzivnějších) příbuzenských vazeb pak bude uvedené rozpětí přiměřeně modifikováno.*“ Byť se v daném případě jedná o rozhodnutí v trestní věci, je vliv uvedeného rozsudku Nejvyššího soudu na rozhodovací praxi soudů, a to i v civilních věcech, evidentní již nyní – pro příklad lze uvést rozsudek Okresního soudu v Pardubicích, ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. 7 C 14/2016, v němž soud z

doporučeného omezení výše náhrady nemajetkové újmy vychází.

Německá právní úprava

Ve Spolkové republice Německo se v rámci náhrady sekundární nemajetkové újmy u nepřímo poškozených osob objevuje pouze jeden druh sekundární újmy, a tím je újma způsobená šokem (*Schockschaden*). Spolkový soudní dvůr (dále jen „BGH“) potvrdil nárok na odškodnění sekundárně poškozené osoby (poškozeného třetího) poprvé v roce 1965 a následně svůj přístup stvrdil zásadním rozhodnutím ze dne 11. 5. 1971, sp. zn. VI ZR 78/70 (BGHZ 56, 163), v němž vytvořil zásady pro náhradu újmy sekundárně poškozeného, které jsou užívány dodnes za využití ustanovení § 823 odst. 1 německého občanského zákoníku (BGB).[11]

Újma způsobená šokem vzniká sekundárně v důsledku těžkého psychického šoku způsobeného traumatizující událostí spočívající zpravidla ve ztrátě na životě blízké osoby, přičemž šok musí nabýt takové intenzity, že vede k poškození zdraví u pozůstalého. Vzhledem k tomu, že osoba pozůstalá je poškozena pouze zprostředkovaně, objevuje se při prokazování nároku na náhradu způsobené újmy problém v prokázání kauzality zakládající odpovědnost škůdce. S ohledem na to, že újma na zdraví má svůj původ v psychické reakci na danou událost, hovoří se ve spojitosti s ní o tzv. **psychické kauzalitě**. [12]

Nezbytnou podmínkou pro náhradu újmy způsobené šokem je **vznik újmy na zdraví pozůstalého**, která si vyžádá lékařské ošetření. [13] Poměrně striktní požadavek nutného způsobení újmy na zdraví uzavírá cestu případným nárokům na přiznání újmy způsobené čistě zármutkem (*Trauerschaden*), které v některých zemích [14] běžně přiznávány jsou, v Německu však dosud nikoli. Podmínkou je také to, aby **reakce poškozeného byla pochopitelná** s ohledem na podnět, který k ní vedl. [15] Další podmínky pro přiznání nároku stanovila také judikatura BGH – konkrétně to, že **osobou bezprostředně poškozenou** musí být **blízký příbuzný**. [16] Výjimkou z tohoto pravidla je situace, kdy je **sekundárně poškozený přímo účasten během škodné události** (typicky, je-li například přímým účastníkem dopravní nehody). [17] Pokud je však nezainteresovaná osoba pouze přítomna jako svědek nehody či osoba poskytující pomoc, pak nárok na náhradu újmy způsobené šokem není dán, neboť takováto případná psychická zátěž náleží k běžným rizikům života. [18] BGH již také rozhodl, že náhradu za újmu způsobenou šokem nelze rozšířit na případ újmy způsobené v důsledku usmrcení domácího mazlíčka, protože smrt zvířete, ač je vnímána jako závažná, náleží k obecným rizikům života. [19]

Vzhledem k tomu, že kritéria pro přiznání náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby jsou poměrně přísně nastavena, je tento institut v Německu využíván jen velmi sporadicky. Při určování výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví v Německu rozhodují soudy na základě volného uvážení. Pro orientaci ohledně výše nároku se využívají tzv. *Schmerzensgeldtabellen*, což jsou publikace vytvářené ze soukromé iniciativy juristy, kteří sledují a kompletují rozhodnutí německých soudů v oblasti přiznávání nemajetkové újmy a následně každoročně vytvářejí sborníky tato rozhodnutí obsahující.

Závěr

Závěrem lze konstatovat, že institut náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozených osob v České republice je v současné době na vzestupu (na rozdíl od Spolkové republiky Německo, kde se jedná spíše o okrajovou záležitost) a velmi zřetelně se již prostřednictvím rozhodovací praxe soudů začíná rýsovat jeho podoba. Bude rozhodně zajímavé sledovat, zda budou soudy při rozhodování o nárocích na náhradu nemajetkové újmy způsobené sekundárně poškozeným osobám pokračovat v poměrně restriktivním trendu nastoleném rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 4. 2016, sp.

zn. 4 Tdo 1402/2015, či nikoliv.

Mgr. Jaroslava Saxlová,
advokátní koncipientka

[TOMAN, DEVÁTÝ & PARTNEŘI advokátní kancelář, s. r. o.](#)

Trojanova 12
120 00 Praha 2

Tel.: +420 224 918 490
Fax: +420 224 920 468
e-mail: ak@iustitia.cz

-
- [1] Pod zvlášť závažné ublížení na zdraví se řadí např. nejzávažnější poškození zdraví typu komatózních stavů či ochrnutí ve velkém rozsahu.
- [2] Zejména porušením právní povinnosti z hrubé nedbalosti či způsobením újmy úmyslně z touhy ničit, ublížit, či jiné zavrženíhodné pohnutky.
- [3] Podle § 444 odst. 3 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku, za škodu usmrcením náleželo pozůstalým jednorázové odškodnění - každému manželovi, dítěti, rodiči a každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti 240 000 Kč, rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč a sourozenci zesnulého 175 000 Kč.
- [4] Německo, Rakousko, Švýcarsko.
- [5] Dle rakouské judikatury sem spadá např. i nespavost, poškození nervových funkcí či stavy rozčilení.
- [6] STIEGLER, Anita Maria. Schmerzengeld für Schock- und Trauerschäden: Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung. Wien·Köln·Weimar: BöhlauVerlagGes.m.b.H.und Co. KG, 2009, s. 11-12.
- [7] Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.
- [8] HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 , s. 1721-1722.
- [9] Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.
- [10] Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14.
- [11] STIEGLER, Anita Maria. Op. cit., s. 17.
- [12] LOOSCHELDERS, Dirk. Schuldrecht, Allgemeiner Teil. 12., neubearb. Aufl., München : Vahlen, 2014, s.353.
- [13] Rozsudek BGH ze dne 11. 5. 1971, sp. zn. VI ZR 78/70 (BGHZ 56, 163).
- [14] Např. Švýcarsko či Francie.

- [15] PALANDT, Otto. Bürgerliches Gesetzbuch: Beck'sche Kurz-Kommentare. 71. Auflage, München : C. H. Beck, 2012, § 249 Rn. 40.
- [16] Např. rozsudek BGH ze dne 11. 5. 1971, sp. zn. VI ZR 78/70 (BGHZ 56, 163), nebo rozsudek BGH ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. VI ZR 55/06.
- [17] Rozsudek BGH ze dne 12. 11. 1985, sp. zn. VI ZR 103/84.
- [18] Rozsudek BGH ze dne 22. 5. 2007, sp. zn. VI ZR 17/06 (BGHZ 172, 263).
- [19] Rozsudek BGH ze dne 20. 3. 2012, sp. zn. VI ZR 114/11 (BGHZ 193, 34).

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)